

Ungaria

obligatia să accepte ideologia; avea datorită să o articuleze atât verbal, cât și în scris.

După căderea vechiului regim, a fost implementată aceeași direcție principală a schimbărilor și în această sferă: predominanța „ideologiei oficiale” a fost înlocuită de pluralism în lumea ideologică. Prin comparație cu această tendință principală, putem observa un viraj periculos și aici. Guvernul se luptă să limiteze și să discrediteze principiul pluralismului. Încearcă să impună societății acele teorii, credințe și norme de comportament pe care le consideră singura dogmă acceptabilă.

În primul rând, a introdus cu fermitate instituții ce promovează îndeplinirea voinței centrale. Pentru lumea artistică, pluralismul și diversitatea sunt elemente esențiale. În consecință, în societățile libere, diferite tipuri de asociații și sindicate, școli și grupări coexistă, aflându-se în competiție sau chiar luptând între ele. Regimul ajuns la putere în 2010 a ales un mic grup și l-a investit cu puteri inimaginabile în Vest. Principala lor organizație este Academia Maghiară de Arte (Magyar Művészeti Akadémia). Alte organizații și grupări încă există, dar numele acestei organizații privilegiate apare chiar și în Constituție. I-a fost atribuit ca sediu unul dintre cele mai frumoase palate din capitală și a fost desemnată responsabilă cu distribuirea majorității subvențiilor culturale finanțate din fonduri publice, dar și a majorității premiilor și a recunoașterii însoțite de recompense financiare.

În lumea științifică, situația este una similară. Academia Maghiară de Științe se mândrește cu o istorie îndelungată, iar, deși independența sa a fost redusă drastic de către Partidul-Stat în perioada comunistă, autonomia ei a fost consolidată după schimbarea de regim. În trecut, exercita o influență considerabilă asupra

deciziilor referitoare la proiectele de cercetare care ar trebui finanțate de către stat, printr-o instituție care, asemenea Fundației Naționale pentru Știință din America (The American National Science Foundation), se bazează pe avizul specialiștilor. Oficiul Național al Cercetării și Tehnologiei, o importantă organizație de stat, a luat naștere. Academia și alte organizații științifice ar putea încerca să își exprime părerile înainte de adoptarea deciziilor finale, dar zilele unei abordări descentralizate, profesionale și civilizate privind alocarea fondurilor s-au dus – președintele Oficiului are putere de decizie suverană. Și cine este acel președinte? Nimeni altul decât Ministrul Educației din primul guvern Orbán.

Îndreptându-ne către sfera educației: schimbarea de regim a făcut posibilă emergența unei piețe a manualelor. Autorii și editorii de manuale puteau concura între ei; școlile, sau chiar dascălii, puteau decide ce manual să folosească. Acum, concurența este abolită și aici: o editură-mamut de stat a fost înființată și i-a fost acordat ceea ce este, în esență, un semi-monopol.

Ce idei încearcă această mașinărie tot mai centralizată, naționalizată, standardizată să promoveze? O întoarcere în trecut este perceptibilă și în acest caz; nu la regimul anterior și ideologia sa Marxist-Leninistă, ci la un trecut ideologic mai îndepărtat. Ideile oficiale ale perioadei pre-1945 a lui Horthy sunt reluate tot mai puternic, în diferite forme. Este imposibil să le descriem cu o mână de expresii concise precum naționalism, șovinism, prejudecată etnică sau religioasă sau perspectivă conservatoare asupra familiei, întrucât acestea apar într-o paletă largă de nuanțe. Politicienii oficiali nu fac niciodată declarații deschise extreme, care

ar putea ofensa urechile lumii civilizate; există, mai curând, numeroase indicii ascunse și exprimări indirecte. Dar, în acea muzică înfundată, marșul bocancilor tropăind același ritm poate fi distins. Pentru urechile generației mele, sunetul este familiar și înfricoșător.

Imaginile vieții culturale și academice și ale concepțiilor pe care le-am subliniat aici coincid cu descrierea generală a sistemului ungar din ziua de astăzi, rezumat într-o secțiune anterioară a acestui articol. Această sferă poartă de asemenea simbolul unui stat nehotărât care nu este „nici democrație, nici dictatură”. Regimul încearcă să se impună de o manieră tot mai agresivă. Din fericire, există un număr considerabil de scriitori, poeți, muzicieni, cinești, oameni de știință, profesori și intelectuali ce gândesc liber, care nu se vor lăsa nici intimidati, nici cumpărați cu premii și bani și care își protejează autonomia intelectuală. Orice vizitator al Ungariei poate depune mărturie pentru faptul că viața intelectuală înfloarește: mari lucrări artistice iau naștere și progrese științifice semnificative sunt realizate.

7.

Când predam cursuri în SUA privind o situație delicată și complicată, în timpul tranziției post-socialiste, eram întotdeauna întrebate: ce e de făcut? ce putem face? Admir și respect această înclinație spre acțiune, dar nu cade în atribuția mea să răspund la această întrebare. Articolul meu își propune doar să dezvăluie situația; am dorit să contribuim la mai bună înțelegere a scenariului maghiar de către prietenii noștri americani și străini.

Ce presupune viitorul pentru Ungaria? Una dintre teoriile democrației, legată în primul rând de numele lui Joseph Schumpeter, merită o atenție deosebită. Nu zăbovește asupra măsurii în care o anumită

formă de guvernământ exprimă „voința poporului” sau măcar a majorității. El consideră democrația în primul rând o procedură care permite cetățenilor să se elibereze de un guvern, nu prin asasinarea unui tiran, nu prin conspirație, lovituri de stat militare sau revoluții sângeroase, ci într-o manieră pașnică și civilizată, prin alegeri bine definite în termeni legali, cu multe partide în competiție. Fezabilitatea demiterii nu este o condiție suficientă pentru o democrație viabilă, dar este una necesară: este minima condiție.

Va trece o perioadă de timp până când putem afirma cu convingere dacă această minimă condiție este îndeplinită. În Suedia, au fost necesari 40 de ani pentru înălțurarea guvernului social-democrat prin alegerile din 1976. În Marea Britanie, partidul conservator s-a aflat la putere timp de 18 ani, din 1979 până în 1997, când a fost demis prin vot. Istoricii viitorului vor da un răspuns final întrebării privind îndeplinirea condițiilor minime ale democrației în Ungaria. Cu toate acestea, numeroase aspecte sunt deja clare.

Viktor Orbán și partidul său „s-au cimentat” – ca să traduc o expresie devenită curentă în Ungaria. Modificările repetate aduse legilor electorale au fost implementate cu intenția de a învrednici o victorie a Fidesz sau, mai curând, să asigure o certitudine absolută a victoriei. La nevoie, legile pot fi modificate mai departe fără impedimente. Fidesz era pregătit pentru eventualitatea improbabilă, dar nu imposibilă, în care nu obține o majoritate parlamentară în cadrul alegerilor. Mandatele unor poziții-cheie, cu precădere cele de procuror-șef, președinte al statului, guvernator al băncii centrale, șef al biroului de audit și al biroului de supraveghere judiciară, expiră după încheierea ciclului parlamentar curent; pot sta liniștiți cu to-

ții, chiar dacă ar câștiga opoziția. Consiliul Fiscal, o instituție numită de guvernul actual, dar care ar rămâne în funcție chiar și în cazul unei înfrângeri electorale, are nu doar un rol consultativ, ci și drept de veto asupra bugetului propus de noul guvern, iar dacă acel drept de veto este folosit, președintele țării poate dizolva Parlamentul și poate face apel pentru noi alegeri. Cu alte cuvinte, o mână de oameni aleși pe sprânceană, loiali actualului guvern, pot răsturna viitorul guvern.

Toate acestea conduc la o concluzie logică, potrivit căreia ar fi, cel mai probabil, deosebit de dificilă destituirea eficientă a guvernului prin alegeri parlamentare. În acest sens, situația apărută este aproape ireversibilă. Experiența istorică arată faptul că o autocrație poate fi adusă la pământ doar printr-un „cutremur” care zdruncină însăși fundația sistemului.

Alte viitoare scenarii sunt, de asemenea, plauzibile. Marile evenimente ale istoriei nu pot fi prezise în baza probabilităților matematice; fiecare constelație este unică și irepetabilă. Situația s-ar putea înrăutăți. Prezența autocrației Fidesz ar putea reacționa în fața protestelor tot mai numeroase înăsprind represiunea. Un alt curs al evenimentelor este, de asemenea, posibil. Jobbik, partidul de extremă dreaptă, deja reprezintă o forță impresionantă; candidații săi au fost aleși ca primari în mai multe orașe. Aceștia iau cuvântul nelămurat în Parlament și pe străzi. Ce s-ar întâmpla dacă, în cadrul unei viitoare alegeri, Fidesz nu ar obține o majoritate parlamentară? Nu ar fi oare dispuși să încheie o coaliție cu extrema dreaptă? Există un precedent istoric: spre sfârșitul Republicii de la Weimar, partidul conservator moderat de dreapta a intrat într-o coaliție cu partidul lui Hitler, împreună constituind o majoritate parlamentară.

În același timp, nu sunt imposibile nici scenarii favorabile. Dacă mai multe grupări moderate din cadrul partidului aflat la putere ar domina, fiind pregătite să frâneze continuarea drumului greșit și să se întoarcă în direcția democrației și statului de drept? Dacă opoziția și-ar reveni? Dacă apar noi mișcări politice câștigând inimile a milioane de maghiari? Dacă, în ciuda unui sistem electoral care aproape că garantează înfrângerea viitoarelor forțe democratice, se întoarce roata?

Să nu ne pierdem speranța. ■

*This is the Romanian translation of the English text of the prepublication working paper “Hungary’s U-turn”. The final English text will appear in the American quarterly *Journal of Democracy*.

Traducere din limba engleză de Mihaela-Nicoleta Stoianovici.

¹Viktor Orbán a declarat următoarele în 2012: „Există o coregrafie în diplomația internațională. Acest dans, acest dans al păunului... trebuie prezentat ca și cum am vrea să fim prietenoși. Acestea sunt, să spunem, exerciții în arta diplomației... Așadar, acceptăm două sau trei dintre un total de șapte propuneri, pe cele două, trei pe care le urmam deja, dar ei nu observaseră, și le respingem pe cele două rămase pe care nu le doream, spunând «Hai, le-am acceptat pe celelalte». Este un joc complicat. Dacă nu insistați, aș prefera să mă abțin de la a vă încanta cu frumusețea detaliilor”.

²O scenă caracteristică „dansului păunului” este duplicata demonstrată de Fidesz și de guvern față de evrei. Nu o dată, guvernul a declarat empatie că nu va tolera antisemitismul și că, dacă este necesar, își va apăra cetățenii evrei împotriva oricărui tip de atac. În același timp, mai multe măsuri guvernamentale profanează grav amintirile istorice dureroase ale evreilor maghiari. De exemplu, a sugerat eronat, în mai multe moduri, faptul că deportarea a sute de mii de evrei maghiari a fost impusă de către Germania nazistă, în timp ce, de fapt, mașinării de stat a lui Horthy a fost implicată în mod activ.

³O excepție notabilă: președintele Parlamentului, membru Fidesz, a menționat la un moment dat posibilitatea „retragerii” din Uniunea Europeană.

János Kornai este membru al Academiei Maghiare de Științe, profesor emerit al Universității Corvinus din Budapesta.